

DEEL I. ALGEMENE GEGEVENS

Titel Leefstijl, Sociaal - emotionele vaardigheden voor het basisonderwijs
Auteurs Odile van Eck en Sabien Onvlee
Uitgeverij Edu'Actief B.V. Meppel
Jaar van uitgave 2011
Korte omschrijving Methode sociaal-emotionele vaardigheden voor het primair onderwijs. De leefstijllessen hebben als doel kinderen bewust te maken van hun eigen gedrag en het gedrag van anderen. Leerlingen leren welke manier van omgaan met elkaar prettig is, wat ze belangrijk, goed en niet goed vinden, en leren zich bewust worden van waarden en normen. Ze oefenen met sociaal-emotionele vaardigheden door middel van opdrachten en spelletjes. Geweldloze communicatie en ruzies oplossen vormen hierbij een belangrijk uitgangspunt. Voor groep 1-2 zijn er werkmapjes; voor groep 3-8 werkboeken. Handleidingen zijn alleen bij de verplichte training verkrijgbaar. Daarnaast zijn er vele extra materialen, zie daarvoor de website www.leefstijl.nl/extra . Leefstijl biedt ook een algemene ouderworkshop aan.
Geanalyseerde onderdelen Voor de analyse is uitgegaan van de Handleidingen 1/2, het prentenboek Halo, wie ben jij? en de leerlingenwerkboeken 1/2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8.
Uitgangspunten en doelstellingen van de methode "Kinderen beginnen al jong met het ontwikkelen van sociaal-emotionele vaardigheden. Leefstijl heeft een methode ontwikkeld waardoor leerlingen zich bewust worden van de normen en waarden in de maatschappij. Dit leren ze in de praktijk. Samen met klasgenoten doen leerlingen allerlei activiteiten en opdrachten die het besef van 'goed met elkaar omgaan' versterken. Voor het optimaal functioneren van kinderen en het ontwikkelen van hun talenten zijn sociale en emotionele competenties als zelfvertrouwen, doordachte beslissingen nemen, luisteren, je gevoelens uiten en rekening houden met anderen onmisbaar. Leefstijl meent een methode te zijn die niet alleen de emotionele intelligentie stimuleert maar ook de cognitieve intelligentie. Leefstijl sluit aan bij de kerndoelen voor gezond en redzaam gedrag. In de Handleidingen wordt de aansluiting bij de kerndoelen uitgewerkt. De methode biedt ook gezondheidsvaardigheden, met een waarschuwing tegen het experimenteren met roken, alcohol en drugs. Preventie moet daarom op de basisschool beginnen. Het Leefstijl-programma voor primair onderwijs kent zes thema's die ieder jaar terugkomen: 1. De groep, dat zijn wij!; 2. Praten en luisteren; 3. Ken je dat gevoel?; 4. Ik vertrouw op mij; 5. Iedereen anders, allemaal gelijk; 6. Lekker gezond. Om ouders zo veel mogelijk bij de lessen te betrekken, krijgen de kinderen na afloop van ieder thema het werkboekje mee naar huis."
Korte beschrijving van visie op burgerschapsvorming indien aangegeven in de methode "De drie domeinen democratie, participatie en identiteit worden gevolgd. Op basis van deze indeling is er voor groep 1/2 een leerlijn ontwikkeld. Daarna volgt per thema een overzicht van de leerdoelen, de lessen en de bijbehorende inhouden van Actief burgerschap (democratie, participatie en identiteit). Deze laatste onderdelen zijn uitgewerkt in kennis, vaardigheden en houdingen." Uit de analysesresultaten blijkt dat 'Leefstijl, Sociaal - emotionele vaardigheden voor het basisonderwijs' uitgebreid aandacht besteedt aan twee van de drie kernconcepten (participatie en identiteit) van actief burgerschap en sociale integratie. Het kernconcept democratie komt slechts gedeeltelijk aan de orde.

DEEL II: INHOUDELIJKE ASPECTEN

Democratie

Democratische rechtstaat Bij de analyse van het hoofdthema democratische rechtsstaat is onderzoek gedaan naar de thema's <i>parlementaire democratie</i> , <i>landsbestuur</i> , <i>gemeentelijk bestuur</i> en <i>internationale samenwerking</i> . Er blijkt geen aandacht te zijn voor het thema <i>parlementaire democratie</i> , waarbij gelet is op de onderwerpen 'stemrecht', 'verkiezingen', 'politieke partijen' en 'scheiding van kerk en staat'. Er is ook geen aandacht voor het thema <i>landsbestuur</i> met als onderwerpen 'regering' en 'Eerste en Tweede Kamer'. Ook de thema's <i>gemeentelijk bestuur</i> en <i>internationale samenwerking</i> komen niet aan de orde.
Democratische basiswaarden Bij het hoofdthema democratische basiswaarden is gekeken naar de thema's <i>gelijkwaardigheid</i> en <i>vrijheid van meningsuiting</i> . Wat betreft het thema <i>gelijkwaardigheid</i> blijkt dat er geen aandacht is voor 'Artikel 1 van de Grondwet' en

ook niet voor het 'verbod op discriminatie en antisemitisme', maar wel voor 'verdraagzaamheid' en het 'afwijzen van onverdraagzaamheid'. Het thema <i>vrijheid van meningsuiting</i> krijgt enige aandacht. In de Handleiding 8, bladzijde 108, Thema 1, les 3, We zijn het eens, bijvoorbeeld.
Rechten en plichten
Bij rechten en plichten is gelet op de thema's <i>wetten, verklaringen</i> en <i>kinderrechten</i> . Er blijkt geen aandacht te zijn voor de onderwerpen 'Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens' en in zeer geringe mate voor de 'Rechten van het Kind (genoemd als term)'. Er is echter wel aandacht voor <i>kinderrechten</i> , en dan specifiek voor 'bescherming van het kind'.

Participatie

Verantwoordelijkheid
In relatie tot het hoofdthema verantwoordelijkheid blijkt dat er geen aandacht is voor het thema <i>solidariteit</i> .
Communicatie
Ten aanzien van communicatie is gekeken naar de thema's <i>vormen van communicatie</i> en <i>pesten</i> . Er is veel aandacht voor <i>vormen van communicatie</i> , zoals 'verbale- en non-verbale communicatie', 'positieve- en negatieve communicatiedoelen' en 'verschillende vormen van communiceren'. Een voorbeeld rondom verbale- en non-verbale communicatie is te vinden in Handleiding 6, p. 117. Een ander voorbeeld betreft het onderscheid tussen feit en mening, Handleiding 6, p. 130. Aan <i>pesten</i> wordt ook veel aandacht besteed, zoals aan het 'verschil tussen pesten en plagen' (Handleiding 3, p. 202) en 'vormen van pesten'.
Participatie
Voor onderwerpen rondom het thema <i>participatie in de samenleving</i> is er binnen 'Leefstijl' nauwelijks aandacht. Zo krijgen de onderwerpen 'publiek debat' en 'inspraak en medezeggenschap' geen aandacht. Op het niveau van de klas en school is er wel enige mate van participatie (Handleiding 4, p. 144).

Identiteit

Wie ben ik?
Bij wie ben ik is gekeken naar de thema's <i>zelfbeeld, zelfwaardering, de eigen achtergrond</i> en <i>identiteit</i> . Het blijkt dat er veel aandacht is voor het thema <i>zelfbeeld</i> . Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn 'persoonlijke kenmerken' en 'verschillen tussen zelfbeeld en imago'. Leerlingen staan stil bij hun eigen uiterlijk en dat van anderen (Handleiding 4, p. 183). Een voorbeeld van <i>zelfwaardering</i> is dat leerlingen zichzelf omschrijven, aangeven wat ze kunnen en waar ze van houden. <i>De eigen achtergrond</i> van leerlingen krijgt ook veel aandacht. Kinderen verkennen hun eigen leefwereld en achtergrond. Ze wisselen informatie uit over hun familie en ontdekken overkomsten en verschillen (Handleiding 7, p. 218). Er is beperkt aandacht voor het thema <i>identiteit</i> . Leerlingen leren wel wat identiteitsbewijzen zijn en waarom deze er zijn.
Geestelijke stromingen
Het thema <i>geloof & spiritualiteit</i> krijgt aandacht maar niet vanuit 'vrijheid van godsdienst' of 'symboliek, rituelen'. Vanuit een breder perspectief is er wel aandacht voor godsdiensten. Leerlingen informeren zich over godsdiensten en levensbeschouwingen (Handleiding 8, p. 244). Verder is er aandacht voor het onderwerp 'vieringen, feesten' (Handleiding 8, p. 250). Ook voor het thema <i>geestelijke stromingen</i> , waaronder het humanisme, is er aandacht.
Multiculturele samenleving
Ten aanzien van multiculturele samenleving is gekeken naar de thema's <i>diversiteit, etnische groepen in de samenleving</i> en <i>de nationale identiteit</i> . Hieruit blijkt dat er veel aandacht is voor <i>diversiteit</i> . Leerlingen maken kennis met verschillende talen, ze benoemen verschillen tussen Nederland en andere landen en dingen die zij typisch Nederlands vinden (Handleiding 5, p. 222). Voor <i>etnische groepen in de samenleving</i> is ook veel aandacht. Bijvoorbeeld in Handleiding 6, p. 154. Er is geen aandacht voor het thema <i>nationale identiteit</i> , waarbij gelet is op de onderwerpen 'Koningsdag, volkslied', '4/5 mei' en 'monumenten'.
Respect voor diversiteit
Het hoofdthema respect en diversiteit is benaderd vanuit de thema's <i>waarden en normen, ik en de ander, tolerantie en seksuele diversiteit</i> . Duidelijk is dat er veel aandacht is voor de thema's <i>waarden en normen</i> en <i>ik en de ander</i> . Middels opdrachten leren leerlingen elkaar beter kennen, en ontdekken hierbij verschillen en overeenkomsten tussen elkaar (Handleiding 1/2, p. 86). Ook leren ze zich te verplaatsen in een ander (Handleiding 3, p. 104). Voor <i>tolerantie</i> is er eveneens veel aandacht. Leerlingen maken kennis met de onderwerpen 'vooordeel' en 'discriminatie'. Ze ervaren hoe je oordeel over iemand van invloed is op de wijze waarop je hem/haar behandelt (Handleiding 7, p. 250). Tot slot wordt er veel aandacht besteed aan <i>seksuele diversiteit</i> . Leerlingen denken na over verschillen en overeenkomsten tussen jongens/meisjes, mannen/vrouwen. Ze leren over lichamelijke veranderingen in de puberteit (Handleiding 7, p. 272).

Het begrip persoonlijke ruimte komt ook aan bod. Leerlingen leren wat ongewenste intimiteiten zijn en wat je ertegen kunt doen. Ze maken kennis met de begrippen loverboys en incest (Handleiding 8, p. 268).

DEEL III: DIDACTISCHE ASPECTEN

De meeste opdrachten zijn gebaseerd op sociaal emotionele vaardigheden en actief burgerschap. Het kernconcept democratie krijgt slechts ten dele aandacht, maar de kernconcepten participatie en identiteit worden uitgebreid behandeld.

Er is veel aandacht voor didactische aspecten als kritische meningsvorming, respectvol communiceren en samenwerken, verkennen van de eigen identiteit en kritische reflecteren op zichzelf en op anderen, maar de aandacht voor de buitenwereld, met uitzondering van de ouders, is minder groot.

Leerlingen worden uitgenodigd tot **kritische meningsvorming**. Om dat te bereiken is er veel aandacht voor het verzamelen van informatie en het lezen en volgen van media. Hierbij wordt geoefend met het beoordelen van informatie, het komen tot een eigen mening en met discussiëren, waarbij gebruik gemaakt wordt van argumenteren om een eigen standpunt te verdedigen.

Uit de analyse blijkt dat leerlingen worden uitgenodigd tot **respectvolle communicatie**. Zo is er veel aandacht voor het delen van eigen gevoelens en ervaringen, het zich verplaatsen in de ander en het aangaan van een dialoog. Hierbij komt het omgaan met kritiek en het bereid zijn te reflecteren op eigen opvattingen uitgebreid aan de orde.

Leerlingen worden uitgenodigd tot **respectvol samenwerken**. Er wordt veel aandacht geschonken aan samenspelen en samenwerken (ook in gemengde groepen), zien en waarderen van verschillen en overeenkomsten tussen mensen, zorgdragen voor een veilig gespreksklimaat en werkrelatie, waarbij veelvuldig gereflecteerd wordt op het eigen gedrag en dat van anderen.

Er zijn veel activiteiten die gericht zijn op persoonlijke identificatie en het **verkennen van de eigen identiteit**, zoals het verkennen van de eigen leefwereld en achtergronden en het verkennen van de eigen identiteit (voorkeuren, opvattingen, capaciteiten, mogelijkheden en beperkingen van leerlingen). Er blijkt echter geen aandacht te zijn voor persoonlijke verhalen.

Middels een groot aantal activiteiten worden leerlingen uitgenodigd tot **kritische reflectie**, zoals het reflecteren op het eigen gedrag en op het gedrag en leven van anderen. Er blijkt echter geen reflectie te zijn op de rol van mensen- en kinderrechten, noch op reflectie op vormen van discriminatie in het dagelijks leven.

Leerlingen worden door activiteiten uitgenodigd tot **discussie**. Zo is er aandacht voor het formuleren van argumenten en het verdedigen van eigen standpunten in discussies, maar er wordt geen aandacht besteed aan het weergeven en begrijpen van standpunten van anderen, noch aan het bieden van ruimte voor standpunten van anderen.

Er zijn activiteiten die leerlingen uitnodigen tot **belangenbehartiging**. Zo krijgt het opkomen voor anderen ruim aandacht, maar wordt er nauwelijks aandacht besteed aan het werven van medestanders en aan onderhandelen. Na analyse blijkt dat er ook geen aandacht is voor het verwoorden van het standpunt van de groep.

Veel activiteiten nodigen leerlingen uit tot het **hanteren van conflicten**, zoals problemen benoemen en bespreekbaar maken in de klas, het aandragen van oplossingen en het bijdragen aan een goed gespreksklimaat. Er is echter geen aandacht voor conflictbemiddeling op schoolniveau.

Leerlingen zijn gedeeltelijk betrokken bij de **besluitvorming**. Zo is er op het niveau van leertaken aandacht voor het maken van afspraken in de groep en het organiseren van groepswork, maar is er geen aandacht voor het meedenken over de inrichting van het leren. Op het niveau van de klas is er aandacht voor het maken van afspraken en regels, maar is er geen aandacht voor klassenberaad of het meedenken over de inrichting van de klas. Op schoolniveau is er noch aandacht voor het meebepalen van schoolbeleid/schoolactiviteiten, noch voor een leerlingenraad.

Er zijn activiteiten die leerlingen uitnodigen tot het initiëren en organiseren van activiteiten die gericht zijn op de **verbetering van de leefbaarheid** in de klas. Daarbij gaat het vooral om het helpen van medeleerlingen en het meedenken over verbetering van de leefwereld. Ook is er aandacht op het niveau van de school, zoals het meedenken over verbetering van de school als leef-, speel- en leeromgeving. Er blijkt echter geen aandacht te zijn op het gebied van de omgeving van de school of de samenleving.

Er zijn veel activiteiten met en voor ouders, waardoor de **buitenwereld** betrokken wordt. Om ouders zo veel mogelijk bij de lessen te betrekken, krijgen de kinderen na afloop van ieder thema het werkboekje mee naar huis. Verder zijn in de Handleiding programma's voor zes ouderworkshops gekoppeld aan de Leefstijl-thema's uitgewerkt. Leefstijl biedt bovendien een algemene ouderworkshop aan. Er is geen aandacht voor een bezoek aan een instantie, monument of herdenkplaats, of het bezoek van een persoon aan de school.